

(ὕπογραφή) *Wachsmuth*

Ἐπειδὴ στήν περίπτωση αὐτοῦ τοῦ ὑποψηφίου πρέπει βέβαια νὰ δρισθεῖ ἓνα μέτρο πού νὰ ταιριάζει στήν τωρινή κατάσταση τῆς Ἑλλάδος, δὲν θέλω καὶ ἐγὼ νὰ εἶμαι ἐναντίον τῆς ἀνακήρυξης σὲ διδάκτορα, ἢ ὁποία.....¹ μπορεῖ νὰ συμβάλει κάτι πρὸς ὄφελος τῶν ἐπιστημονικῶν προσπαθειῶν στήν Ἑλλάδα.

(ὕπογραφή) *Hermann*

Καὶ ἐγὼ συμφωνῶ γιὰ τὴν ἀνακήρυξη σὲ διδάκτορα (ὕπογραφή) δυσανάγνωστη

Παρομοίως (ὕπογραφή) δυσανάγνωστη)

Μαρτυρία ἀριθ. 6

Π. Κ. Γρατσιαῖτος, Θεόδωρος Καρούσος. Ἐν Κεφαλληνίᾳ, Τυπογραφεῖον «Ἡ ἡχώ», 1876 σ. 14 - 17.

...Φοβούμενοι μακρολογίαν ὑπὲρ τὸ δέον, ἐὰν διεξοδικότερον ἀνε-
λύομεν τοῦ Καρούσου τὰς ἰδέας, ὅπως ἐκεῖνος τὰς τοῦ Πλάτωνος, προ-
βαίνομεν γοργότερον κατ' ἴδιον τρόπον.

Ἐν τῇ μητρικῇ γαστρὶ διάγομεν βίον φυτικόν, γεννώμενοι δὲ ποι-
οῦμεν τερατῶδες πῆδημα ἀπὸ φυτοῦ εἰς ζῶον ἄλαλον καὶ μωρὸν περι-
κλειῖον σπέρματα πνευματικά, ἅπερ σὺν τῷ χρόνῳ ἀναπτύσσονται εἰς
δένδρον θαλερόν, ἀπαραλλάκτως καθάπερ ὁ κόκκος περιέχει σύμπαντα
τὸν μετὰ ταῦτα στάχυν· τὸ βρέφος ἐκεῖνο ἀληθὲς τέρας, εἶναι καθ' ἑαυτὸ
(δυνάμει) καὶ Ἑλλήν καὶ Μωαμεθανὸς καὶ Ἰνδὸς καὶ τὰ πάντα, ἄρα
καὶ μηδὲν (ἐνεργείᾳ)· ὅπου δὲ εὐρέθη, ἐκ τοῦ μὴ ὄντος γίγνεται οὗτος
ἢ ἐκεῖνος καὶ γενικώτερον Ἑλλήν, Μωαμεθανός, ἢ Ἰνδός. Ἡ Οὐσία
δὲ ἐκείνη, ἣτις ποιῶνει καὶ προσδιορίζει εἶτα τὸ βρέφος, εἶναι πολύμορφος
καὶ ἐκδηλουμένη κατὰ πρῶτον ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ τῷ κράτει, ἅπερ χρησι-
μεύουσιν ἐν ταυτῷ καὶ ὡς βάσις ἐφ' ἧς ἐδράζονται αἱ ἄλλαι ἀποκαλύψεις
αὐτῆς, ἢ θρησκεία ἐξ ἧς πάλιν προέρχεται τὸ κράτος, ἢ τέχνη καὶ τέλος
ἢ ἐπιστήμη καθόλου, καὶ ὣν τὸ σύνολον ἐστὶν ὁ πολιτισμὸς· ἀποκαλύ-
πτεται δὲ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἐκάστου λαοῦ διαδοχικῶς
κληρονομοῦντος τὸν προηγούμενον πολιτισμόν, ἐξ οὗ οὐδὲν οὐδέποτε
ἀπόλλυται ἀληθές. Ἐντεῦθεν αὕτη ἀποτελεῖ προοδευτικὴν ἀλύσιν ἀπὸ
τοῦ ἄλλου ἄκρου τῆς Ἀσίας διὰ Περσίας καὶ Ἑλλάδος ἄχρι Ρώμης, καὶ

1. Τρεῖς λέξεις δυσανάγνωστες.

έντεϋθεν διά τοῦ Χριστιανισμοῦ ἄχρι περάτων Εὐρώπης, καί Ἀμερικῆς ζυμουμένης νῦν εἰς νέαν Ἀποκάλυψιν.

Ἄλλ' ἵνα μὴ διακινδυνεύσωμεν τὴν ἀνυπόκριτον πρὸς τὴν Ὀρθοδοξίαν πίστιν τοῦ Καρούσου, ἀπαιτεῖται μικρά τις διανοητικὴ ἔντασις, ἥτις ἐφεξῆς ὑποστηρίζεται καὶ δι' ἐνὸς παραδείγματος πολλὰ αὐτολαλοῦντος· π.χ. καθολικὸν ἀξίωμα εἶναι ὅτι «ὁ βίος τοῦ ἀνθρώπου πρέπει νὰ εἶναι διηνεκῆς λατρεία τοῦ Θεοῦ»· κατὰ γράμμα δὲ τὰς αὐτὰς λέξεις λέγει καὶ ὁ Ἰνδός, πλὴν δι' ἐκεῖνον ἡ λατρεία αὕτη δηλοῖ αὐτὸ τοῦτο φόνον τῆς διανοίας καὶ τῆς συνειδήσεως ἐν γένει, σκαιὰν ἔκστασιν, τελείαν ἀποκτήνωσιν ἢ, ἐὰν ἐπιτραπῇ ἡ λέξις, ἀναβρέφωσιν, ἣν ἐκτελεῖ ἐκεῖνος μετὰ ζήλου πολλῶ μείζονος ἢ ἡμεῖς, δι' οὗς ἡ λατρεία περιέχει τοσοῦτον πλοῦτον νοημάτων καὶ ἀγίων καθηκόντων.

Ἡ θεία δ' ἐκείνη Οὐσία, Θεός, ἐν ἀρχῇ οὔσα ἐν τῷ κόσμῳ καὶ τὰ πάντα ἐν αὐτῇ καὶ οὐδὲν ἐκτὸς αὐτῆς, εἶναι ἄυλος καὶ ἀόρατος, τέκνον Θεοῦ προαιώνιον, φῶς φωτίζον πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον ἐν τῷ κόσμῳ, μονὴν ἐν ἡμῖν ποιούσα, ἀπείρως ἀγαπῶσα ἡμᾶς καὶ θυσιαζομένη ὑπὲρ ἡμῶν, ἀντιστρόφως δὲ ἡμεῖς ἐκείνην καὶ ὑπὲρ ἐκείνης. Εἶναι οὐσία καθολικὴ καὶ παντοδύναμος, τὸ βρέφος ἐκ τοῦ μηδενὸς δημιουργοῦσα εἰς πνευματικὸν ἄνθρωπον, ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ ὁποῦ ὡς ἐν πραγματικῇ Μητρὶ ἐνσαρκοῦται, ἐν ἣ ἀντιστρόφως ἀποθνήσκει ὁ ἀτομικὸς καὶ μερικὸς ἄνθρωπος / ὅστις ἀναγεννᾶται εἰς Πνεῦμα θεῖον καί, καθάπερ αὐτή, ἀθάνατον, καθόσον ἀναδεικνύει ἑαυτὸν ἐπὶ μᾶλλον σκῆνος Θεότητος. Ἀπόλυτος ταῦτα πάντα ἱστορία τοῦ ἀνθρώπου, ἣν προεῖδεν ὁ Πλάτων (ἐν τῷ Φαίδωνι) καὶ ἔργοις καὶ λόγοις ἐδίδαξεν ὁ ἐξ οὐρανοῦ καταβάς υἱὸς μονογενῆς τοῦ Θεοῦ, καὶ ὑπὲρ ἧς τοσοῦτον ἡρωϊκῶς ἠγωνίσθη ὁ ἐνθους τῆς ἀγάπης καὶ τῶν Ἐθνῶν Ἀπόστολος, ὁ Παῦλος. Ἡ Πανουργὸς οὐσία ἐκείνη πανταχοῦ παροῦσα καὶ ζυμοῦσα ἡμᾶς, εἶναι ἡ πνευματικὴ ἀτμοσφαῖρα ἐν ἣ πάντες κοινωνοῦμεν καὶ ἧς ἄνευ πνιγόμεθα, μετ' αὐτῆς καὶ ἐν αὐτῇ αἰσθανόμενοι, νοοῦντες καὶ ἐνεργοῦντες, ἐκείνη ἡμεῖς καὶ ἀντιστρόφως, ἀλλ' ἕκαστος οὐχὶ ἄνευ αὐτῆς. Ἀνέχεται προσβολὰς καὶ ὕβρεις, ἀλλ' εἶτα τιμωρεῖ καθάπερ Θεὸς ἐκδικήσεων. Αὕτη ἐστὶν ἡ σοφία Θεοῦ ἣν τοσοῦτοις ἀνθηροῖς χρώμασι περιέγραφεν ὁ θεῖος Σολομών, καὶ ἦν ὁ πατὴρ ἐπόθει μετὰ τοσοῦτου λυρικοῦ ὕψους, καρδίαν καθαρὰν ζητῶν παρὰ Θεοῦ καὶ πνεῦμα εὐθὲς ἐν τοῖς ἐγκάτοις. Ἔχει λοιπὸν ἐκάστοτε ὄργανα τὰ δαιμονιώτερα πνεύματα, οἷος ὁ Μωυσῆς καὶ ἐν οἷς, Προνοίας δακτύλῳ, ὁ μέγας Σωκράτης, ἀμέσους ὑπουργούς, ἄρα καὶ θεῖους, διαδοχικῶς ἀποκαλύπτοντας αὐτὴν ἐν χρυσοῖς ἔπεσι καὶ νόμοις καὶ διδασκαλίαις. Ὁ Θεῖος Μωυσῆς λαμβάνει παρὰ Θεοῦ τὰς δύο πλάκας, ἐν μέσῳ καταχθονίου σάλου καὶ μανίας τῶν στοιχείων, δέκα ἀπόλυτα καὶ θεῖα παραγγέλματα. Πόσου τιμῶνται αἱ χρυσαῖ ἐκεῖναι πλάκες; Ἀπαντῶσι

σήμερον εἰς τὰς ὁδοὺς οἱ Ἰουδαῖοι, ὧν δὴ ἡ ἱστορία στρέφεται περὶ αὐτὰς καὶ τὴν λοιπὴν Νομοθεσίαν, ἅς πανταχοῦ περιῆγον ἐν τοσαύτῃ στοργῇ καὶ αὐταπαρνήσει καὶ εἶτα ἐν ἡρωϊσμῷ ἀπαραμίλλῳ κατὰ τοσούτῳ κολοσσαίων ἐθνῶν ἐφύλαττον ἐν τῷ μεγαλοπρεπεστάτῳ τῶν Ναῶν, ὅστις μετὰ τοῦ Ἔθνους ἐρράγη ἀπὸ ἀνωθεν ἕως κάτω ἀθεραπεύτως, σταυρουμένου τοῦ Θεανθρώπου ὅστις ἦλθεν οὐχὶ ἵνα καταλύσῃ ἀλλ' ἵνα πληρώσῃ τὸν Νόμον, καὶ ἐσυγχώρει αὐτοὺς οὐκ εἰδότας τί ἐποίουν. Οὐχ ἤττον δ' ἀληθές, ὅτι καὶ τηλικαύτῃ πρὸς τὸν νόμον ἀφοσίωσις σώζει αὐτοὺς ἄχρι τῆς σήμερον καὶ διὰ τοῦτο αἰρομένου τοῦ περιεχομένου, οἱ Ἑβραῖοι, κατὰ τύπους, εἶναι πρὸς ἡμᾶς ὁ ἡρωϊκότερος πάντων τῶν λαῶν. Ὅπόσον ἀληθῶς σπαραξικάρδιον διαδραματίζουσιν σκηνὴν ἀνά πᾶσαν Παρασκευὴν ἐν Ἱερουσαλὴμ ἐξωθεν τῶν τειχῶν τοῦ Ναοῦ, οὐ τὴν εἴσοδον κωλύει αὐτοῖς ὁ ἄπιστος καὶ σκληρὸς Ὀθωμανός! Ἐκεῖ ἐν ὑπαίθρῳ, ἐν βροχῇ καὶ ἐν χαλάζῃ ἢ ἐν ἀραβικῷ ἡλίῳ καυστικοτάτῳ δι' ὅλης τῆς ἡμέρας μετὰ τῆς παλαιᾶς διαθήκης ἀνά χεῖρας διαμαρτύρονται μυριάδες τοῦ δυστυχιστάτου τῶν λαῶν, ἐπικαλούμενοι τὸν Ἰεχωβᾶ, θρηνοῦντες γοερῶς καὶ τύπτοντες τὰς κεφαλὰς ἐπὶ τῶν ἱστορικῶν τειχῶν, ἐν μέσῳ δὲ αὐτῶν τρυφερὰ ἐκ πάσης τῆς ὑψηλίου κοράσια λυσίκομα καὶ παῖδες ἄθῳοι γονυπετοῦντες καὶ στηθοκοπούμενοι! Καὶ ταῦτα πάντα χάριν τοῦ Ἱεροῦ Νόμου, ἀγαθόντα ποτὲ τὸν μεγαλοφυῆ Σπινόζαν μέχρι τοῦ νὰ εἴπῃ φράσιν τερατώδη κατὰ τοῦ προπάτορος, ὅτι δῆθεν ἐπέβαλεν εἰς τοὺς ὁμογενεῖς ἓνα θεὸν πρὸς τιμωρίαν καὶ φραγγέλωσιν, ἀλλὰ καὶ διὰ τοιαύτην ὕβριν ἀπέθνησεν ἐν Εὐρώπῃ ὁ κακοδαιμονέστερος τῶν θνητῶν.

Φέρε νῦν εἶδομεν καὶ τοὺς ἐλευθέρους ἀληθῶς καὶ μεγαλοουργοὺς Ἕλληνας. Θεὸν οὗτοι λατρεύουσι φωτὸς καὶ Μούσης, κάλλους τε καὶ σοφίας, εἰς δὲ τὸν ἐν Δελφοῖς περικαλλῆ καὶ πολυτελέστατον ναὸν του
 16 συσσωρεύονται πάντες οἱ / θησαυροὶ τῆς γῆς ἀπὸ περάτων ἕως περάτων καὶ ἀπὸ Κροίσου ἄχρι Καισάρων· ἄνευ ἐκείνου οὐδὲν μέγα ἢ μικρὸν γίγνεται, καὶ μία αὐτοῦ λέξις «ξύλινον τεῖχος», καταποντίζει τὴν Ἀσίαν ὅλην εἰς τὰ βάθη τοῦ Αἰγαίου. Καὶ χρησιμοδοτοῦσι μὲν ἀμφιλογοῦσαι μαινόμεναι ἱέρειαι, σοφωτάτων ἐνεργούντων λάθρα ἱερέων, ἀλλ' ὁ Μουσηγέτης Ἀπόλλων ἓνα καὶ θεῖον καὶ αἰώνιον ἐπιτάσσει, Ἦ ν ὦ θ ι σ α υ τ ὄ ν· αἱ μὲν ἱέρειαι λέγουσι τὰ μερικὰ καὶ οὐτιδανά, ἦτοι αὐτὰ ἐκεῖνα, καθ' ἃ παρανοοῦντες συνήθως ἐξηγοῦσιν τὸ ἀπολύτως ὑπατον τῶν θείων παραγγελμάτων, ἀλλ' ὁ Θεὸς μηδὲως μεριμνῶν περὶ νεκρῶν καὶ ἀγρῶν καὶ τροφῆς καὶ τῆς ἄλλης φλυαρίας σοὶ ἐπιβάλλει νὰ γνωρίσῃς τὴν οὐσίαν Σου, καὶ ἐπειδὴ αὕτη, ὡς ἐφθήμεν εἰπόντες, εἶναι καθολικὴ καὶ θεία, ὁ Θεὸς ἄρα σοὶ λέγει νὰ γνωρίσῃς αὐτὸν τὸν Θεόν.

Ἴδου δὲ πῶς οἱ Ἕλληνες σπεύσαντες νὰ ἀνταποκριθῶσιν εἰς τὸ θεῖον παράγγελμα τοῦ Θεοῦ τοῦ ἐν Δελφοῖς, περὶ δὲ στρέφεται τὸ βᾶθος τῆς

πάλαι Ιστορίας, προωδοποίησαν τὴν ἐξ οὐρανοῦ κατάβασιν τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ τοῦ πανταχοῦ παρόντος, ὅτε ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ περιγραφέντος χρόνου. Ἴδου πῶς τὸ Μετανοεῖν, τὸ ἐξομολογεῖσθαι ἑαυτοῖς καὶ ἀλλήλοις, τὸ αὐτοσυνειδέναί καὶ Γινώσκειν τὸν Θεὸν ἐστὶν ἡ Βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἣτις (ὄρα Ἰωάννην) ἐντὸς ἡμῶν ἐστίν, καὶ περὶ τῆς ἐλεύσεως τῆς ὁποίας ἔδιδεν ὁ θεάνθρωπος τὴν ἐκφραστικωτάτην ἐκείνην ἀπάντησιν πρὸς τὸν Νομοδιδάσκαλον, κατασκοτισθέντα ἐκ τῆς θείας διαλεκτικῆς «Τὸ γεγενημένον ἐκ τῆς σαρκὸς σὰρξ ἐστὶ καὶ τὸ γεγενημένον ἐκ τοῦ πνεύματος πνεῦμα ἐστὶ κ.τ.λ.» (Ἰω. κεφ. ΙΙΙ.2.) μὴ ζῆτει ἄρα ὑλικὰς παραστάσεις καὶ παχυλὰς ἐξηγήσεις.

Ἐν τῷ περιγράφειν τὴν πνευματικὴν ταύτην νεκρανάστασιν ὁ θερμὸς τῆς ἀγάπης ὑπέρμαχος εἶναι ὑπὲρ πάντα λόγον ἀπαράμιλλος εἰς τὰς φλογεράς ἐκείνας ἐπιστολάς. Τὸν δὲ ἐπιμένοντα ἐπὶ τοῦ πῶς καὶ τοῦ διατι καὶ τοιοῦτων λήρων δὲν ἀνέχεται ἐν τῷ ἱερῷ του ἐνθουσιασμῷ, ἀλλὰ κατεξανιστάμενος ἐν ὄλῳ αὐτοῦ τῷ μεγαλείῳ «Ἄφρων, ἄφρων, φωνάζει, σὺ ὁ σπείρεις οὐ ζωοποιεῖται ἐὰν μὴ ἀποθάνῃ, καὶ ἐφεξῆς (Κορινθ. Α. XV. 26 . . .)». Ἡ οὐσία λοιπὸν ἐκείνη συγκροτεῖ τὸ βάθος τῆς θρησκείας, ἐπὶ ταύτης στηρίζεται καὶ οἰκοδομεῖται ἡ Πολιτεία καὶ τὸ Κράτος, ἡ ἱστορία εἶναι διαδοχικὴ αὐτῆς ἀποκάλυψις, τοῦθ' ὅπερ λέγεται πρόοδος, ἡ Ἐπιστήμη αὐτὴν καὶ μόνην ζητεῖ. Εἰς αὐτὴν ὑπακούοντες, ὑπακούομεν εἰς τὴν ἐνδόμυχον ἡμῶν οὐσίαν καὶ οὕτως ἐσμέν ἀληθῶς ἀνεξάρτητοι καὶ ἐλεύθεροι ἐκπληροῦντες ἔσωθεν καθήκοντα κατὰ τὰ παραγγέλματά της, περὶ ὧν ἔλεγεν ἡ ἐρασμιωτέρα τῶν τραγικῶν παρθένων ἡ Ἀντιγόνη τοῦ θείου Σοφοκλέους, ἀπαντῶσα πρὸς τὸν Κρέοντα, ἐν τῷ στίχῳ ἐκείνῳ ὃν ἀπέδωκε χαριέντως ὁ ἡμέτερος Ῥαγκαβῆς, ὅτι «δὲν ζῶσι χθὲς καὶ τῶρα, ἀλλ' αἰείποτε αὐτοὶ καὶ οὐδεὶς οἶδε πότ' ἐτέθησαν». Δὲν εἴμεθα ἄρα ἐλεύθεροι ἐνεργεῖα ἀλλὰ δυνάμει, καὶ γιγνόμεθα τοιοῦτοι, ἦτοι ἀπεργαζόμεθα τὴν βούλησιν ἐλευθέραν ἐν ὑπομονῇ καὶ ὑπακοῇ, ὅταν, ἀποθανόντες πνευματικῶς εἰσέλθωμεν κατὰ μικρὸν εἰς βίον (οὐσίαν) ἀθάνατον· τότε δὴ μετὰ τοῦ Παύλου δυνάμεθα νὰ λέγωμεν «Ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγὼ (τὸ μερικόν), ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστὸς (τὸ καθολικόν καὶ θεῖον πρόσωπον)». Πρὸς τοιαύτην ἐλευθερίαν ἦν κτώμεθα ἐν τῇ ἀληθείᾳ, διότι ἡ ἀληθὴς ἐλευθερώσει ὑμᾶς (Ἰω. πᾶσαι αἱ ἄλλαι, ἡ πολιτικὴ λεγομένη, ἡ

17 προσωπικὴ κ.λ.π. εἰσὶν οἱ ἀναγκαῖοι ὅροι.

Τοιαῦτα ἐδίδασκεν ὁ Μενάγιας τὸν Καροῦσον . . .

Μαρτυρία ἀριθ. 7

Ἦλ. Ἀ. Τσιτσέλη, *Κεφαλληνιακὰ Σύμμικτα*. Συμβολαὶ εἰς τὴν Ἱστορίαν καὶ Λαογραφίαν τῆς νήσου Κεφαλληνίας. Εἰς τόμους τρεῖς. Τόμος

πρῶτος. Βιογραφικά, Οἴκων Ἱστορίαι, Δημοσιεύματα. Ἐν Ἀθήναις, Τύποις Παρασκευᾶ Λεώνη, 1904 σ. 396 - 400.

- 396 ΜΕΝΑΓΙΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ. Υἱὸς Σπυρίδωνος καὶ Λαύρας Καλάβρια, γεννηθεὶς ἐν Ἀργοστολίῳ ἀρχομένου τοῦ ιθ' αἰῶνος. Μαθητεύσας ὑπὸ τὸν Νεόφ. Βάμβαν, ἐφοίτησεν εἰς τὰ κατ' ἀρχὰς ἐν τῇ τῆς Κερκύρας Ἀκαδημία εἰς τὰ ἐν Πίσῃ, ἐνθα ἔτυχεν τὸ 1833 τοῦ διπλώματος τῆς νομικῆς. Ἄλλ' ὁ ἀνὴρ δὲν ἦτο ἐκ φύσεως προωρισμένος εἰς τὸ στάδιον τοῦ δικηγόρου· φιλοδίκαιος, φιλήρεμος, πρᾶος, ἀφιλοκερδῆς· ἀρεσκόμενος εἰς ποικίλας καὶ δὴ φιλοσοφικὰς μελέτας, ἐκ φύσεως οὐχὶ κοινωνικὸς καὶ ἀτολμὸς πῶς, δὲν θὰ ἤσκει ἐπιτυχῶς τὸ ἐπάγγελμα, τὰ νομικὰ σπουδάσας ὡς προπαίδειαν μᾶλλον καὶ κτῆσιν / γνώσεων συντελεστικῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἠρέσκετο ν' ἀσχολῆται ἀπὸ πρώτης νεότητος φιλοσοφικὰς μελέτας. Κατὰ τὰ ἔτη ἐκεῖνα, μεγάλη ἐτελεῖτο ἐν Γερμανίᾳ πνευματικὴ ἀναμόρφωσις. Αἱ θεωρίαι καὶ αἱ διδασκαλίαι τοῦ Σχελιγγίου, Ἐγέλου καὶ Καντίου, ἔδωκαν νέαν τροφήν εἰς ἅπαντας τοὺς κλάδους τῆς ἀνθρωπίνης μαθήσεως. Ἐκεῖ τότε συνέρρεον οἱ διψῶντες εὐρυτέρας σοφίας καὶ πρὸς νέα ἐπιστημονικὰ συστήματα καὶ μεθόδους ὀργῶντες. Εἰς τούτων καὶ ἐκ τῶν πρώτων τότε ἐκεῖ ἐξ Ἑλλάδος μεταβάντων ἦτο καὶ ὁ Μενάγιας τετραετίαν φοιτήσας ἐν Λειψίᾳ, ὅπου ὑποβαλὼν τοῖς ἐκεῖ διδασκάλοις τὴν περὶ Καρτεσιανῆς φιλοσοφίας μονογραφίαν αὐτοῦ, ἀνεκηρύχθη διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας καὶ τῶν Καλῶν τεχνῶν καθηγητῆς ἔτει 1838. Ἐπανελθὼν εἰς Κεφαλληνίαν, ἐδίδαξε πρῶτος ἐν Ἐπτανήσῳ τὴν νεωτέραν καὶ δὴ τὴν καθ' Ἐγελον φιλοσοφίαν εἰς λογίους καὶ ἐπιστήμονας. Προτραπείς μετ' οὐ πολὺ νὰ ἀναμιχθῇ εἰς τὴν ἐνεργὸν πολιτικὴν ἐξελέχθη ἐγκώριος Σύμβουλος. Εἰ καὶ ὑπὸ ἄλλας περιστάσεις ὁ πατριωτισμὸς, ἡ μόρφωσις καὶ ἡ ἀκεραιότης τοῦ ἀνδρὸς θὰ ἠδύναντο νὰ καταστῶσι χρησιμώτατα τῇ πολιτικῇ διοικήσει, ὡς εἶχον ὁμοίως τότε τὰ ἐν Ἐπτανήσῳ, ἀπρητεῖτο ἄλλος χαρακτήρ πρὸς δρᾶσιν. Ἄνθρωπος θεωριῶν καὶ μελετῶν, φύσει δὲ καλοκάγαθος καὶ εὐμάλακτος, δὲν ἠὲδοκίμει εἰς τοιαῦτα στάδια ἀπαιτοῦντα δραστηριότητα, αὐταπάρνησιν, πρακτικότητα πνεύματος καὶ τόλμην, ὅσημέραι μάλιστα ὀξυνομένου τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τοῦ δεσποτικοῦ καθεστῶτος καὶ τῶν φιλελευθέρων ιδεῶν. Ἡ εὐσυνείδητος ἐπίγνωσις τῆς ἀδυναμίας του ταύτης, ἡ ἀξιοπρέπεια τοῦ ἠθους, ἡ χρηστότης τοῦ χαρακτῆρος καὶ ἡ ἰδέα τοῦ καθήκοντος δὲν ἠδύναντο νὰ συμβιβασθῶσι πρὸς ὑπουργήματα καὶ δρᾶσιν ἐν οἷς ἐκυριάρχουν ἐκεῖ τὸ πλεῖστον αἱ ἀφετηρίαι τοῦ κομματισμοῦ, τοῦ συμφέροντος καὶ τῶν προσωπικῶν παθῶν, διὰ ταῦτα ἀποτυχῶν ἐν τῇ λειτουργίᾳ τῶν καθηκόντων αὐτοῦ ὡς ἀγορανόμου, παρητήθη τοῦ λοιποῦ πάσης εἰς τὴν ἐνεργὸν πολιτικὴν ἀναμίξεως. Ὁ ἡμέτερος συμπολίτης περιωρίσθη μόνον εἰς διδάσκαλον

καὶ μελετητήν. Τὸ 1850 διωρίσθη καθηγητὴς ἐν τῷ Λυκείῳ Ἀργοστολίου, διδάξας ἐπὶ μακρὸν φιλολογικά, φιλοσοφικά καὶ ἱστορίαν, προαχθεὶς τὸ 1857 εἰς διευθυντὴν ἐν αὐτῷ, τοιοῦτος διατελέσας μέχρι τῆς ἐνώσεως καὶ μικρὸν μετέπειτα, μέχρις οὗ τὸ 1866 ὁ Θ. Παπαλουκάς διορισθεὶς

398 γυμνασιάρχης ἐφήρμοσε τὸ νέον γυμνασιακὸν σύστημα, / τοῦ Μενάγια ἔκτοτε ἀρκεσθέντος εἰς τὴν ἀπλήν καθηγεσίαν μέχρι τοῦ θανάτου του. Ὁ ἀείμνηστος συμπολίτης δὲν ἦτο κοινὸς τις διδάσκαλος τῆς τυπικῆς καὶ στενῆς διδασκαλίας, πρὸς μάλιστα ἐστενοχωρεῖτο καὶ ἠγανάκτει, ὑπόχρεως νὰ διδάσκη δι' ὠρισμένων κειμένων καὶ ὑπὸ περιορισμοῦς κατὰ τὸ νεώτερον σύστημα, οὐδ' ἐθεώρει τὸ ἔργον του βιοποριστικὸν καὶ κερδοφόρον, ὡς παρὰ πολλοῖς ἐκ τῶν διδασκόντων δυστυχῶς θεωρεῖται, ἐνδεέσιν ὑψηλοτέρου φρονήματος. Καταλιπὼν ἀπὸ νεότητος πᾶσαν σχεδὸν βιωτικὴν ἀσχολίαν καὶ κοινωνικὴν μέριμναν, ἀφωσιώθη ὅλως εἰς τὰ γράμματα καὶ κατ' ἐπιφάνειαν μὲν ἐφαίνετο ψυχρὸς καὶ φυγόπονος, ἀλλ' ὁ διανοητικὸς του ὄργασμός ἦτο ἔκτακτος. Καὶ ἦτο μὲν ἀτολμὸς πως εἰς τὸ συγγράφειν, ἀλλὰ τοῦτο ἀποδοτέον μᾶλλον εἰς ἀρχὰς καὶ ἔξεις αὐτοῦ. Μετριόφρων, ἐχθρὸς πάσης ἐπιδειξεως καὶ εὐσυνείδητος, θηρεύων τὴν ἀπόλυτον ἀλήθειαν καὶ ἀκρίβειαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐν τοῖς δημοσιεύμασι σκοπιμότητα καὶ πρωτοτυπίαν, ἐπελήφθη μὲν ἔργων τινῶν τὴν ἐκπόνησιν, ἀλλ' εἴτα παρήτει ταῦτα, διδοὺς ἀφορμὰς κατακρίσεων ἂν ὄχι καὶ ἀμβολιῶν περὶ τῆς ἱκανότητος αὐτοῦ. Αἱ περιστάσεις δὲν τῷ ἦσαν εὐνοϊκαὶ

399 ἔπρεπε νὰ / ζήσῃ εἰς κύκλους εὐρυτέρους, ὅπου ἄφθονα τὰ μέσα τῆς ἐρεῦνης καὶ τῆς μελέτης, διότι αὐτόχρομα ἐμαραίνετο ἐν τῇ στενότητι καὶ ἡ ἐν τῷ γυμνασίῳ διδασκαλία αὐτοῦ δὲν ἦτο μὲν ἄκαρπος, ἀλλὰ βεβαίως περιοριστικὴ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ καὶ τῶν ἰδιαιτέρων μελετῶν. Ἡ ἀμφιλαφροστάτη παιδεία του, ἡ βαθεῖα κρίσις, ἡ σοβαρότης τῶν μελετῶν εἰς ἃς ἀφωσιώθη, τὸ σύστημα ὑφ' ὃ ἐπαιδεύθη, εὕρισκον πεδῖον κατάλληλον εἰς ἰδιαιτέρας παραδόσεις εἰς ἄνδρας μεμορφωμένους καὶ καθεστηκυίας ἡλικίας¹. Ἀλλ' ἐκ τῶν ὁμιλητῶν αὐτοῦ ὁ ἀοίδιμος Θεόδ. Καροῦσος ἦτο τὸ ἀληθὲς τοῦ Μενάγια ἔκτυπον. Εἰς εὐγονον ἀληθῶς ἄρουραν ρίψας ὁ διδάσκαλος τὸν σπόρον, εἶδεν ἀναπτυσσόμενον καλλίφυλλον καὶ καλλίκαρπον δένδρον. Κατὰ τὴν προσφυᾶ φράσιν βιογράφου τοῦ Καρούσου, ὁ Μενάγιας ἥλιος ἐφώτισε διὰ δορυφόρου, διότι ἄλλως θὰ ἐξηκόντιζεν ἀκτῖνας λίαν καυστικῆς φωτός². Εὐμοιρήσαντες κατὰ τὴν ἐν τῷ γυμνασίῳ Ἀργοστολίου φοίτησιν ἡμῶν ν' ἀκροασθῶμεν ἐπὶ διετίαν τοῦ ἀνδρός, θὰ τηρήσωμεν ἀνεξίτηλον τὴν ἀνάμνησιν τοῦ εὐγενοῦς, ἀπλοῖκου,

1. Οἱοὶ ὁ Θ. Καροῦσος, ὁ Δημ. Μηλιαρέσης, ὁ Παῦλος Γρατσιαῖτος, ὁ Παν. Βερ-
γωτῆς, ὁ Παναγ. Πανᾶς, ὁ Φερδ. Ὀδδῆς, κλ. οἷς ἐδίδαξε φιλοσοφικά καὶ γερμανικά.

2. Ἰδ. Παύλ. Γρατσιαῖτου, Θεόδ. Καροῦσος. Ἐν Κεφαλληνίᾳ. σελ. 11.

σεμνοῦ καὶ φιλοπόλιδος ἀνδρός. Καὶ ἐφαίνετο τότε ἡμῖν τοῖς νεαροῖς ὁμιληταῖς ἢ διδασκαλία αὐτοῦ ἀμέθοδος καὶ αἱ ἰδέαι δυσκατάληπτοι κατὰ τὰς παραδόσεις μάλιστα τῆς φιλοσοφίας καὶ τὰς ἐρμηνείας τοῦ Θουκυδίδου καὶ τῶν τραγικῶν, διότι οὔτε αὐτὸς ἠδύνατο νὰ μεταβάλληται εἰς παιδαγωγὸν καὶ διδάσκαλον στοιχειωδῶν γνώσεων, οὐδὲ ἡμεῖς νὰ εἰσδύωμεν εὐχερῶς εἰς τῆς διανοίας του τὰ μυστήρια, κατώρθου οὐχ ἤττον νὰ ἀπλοποιῇ τὰ ζητήματα καὶ νὰ καθιστᾷ αὐτὰ προσιτὰ δι' ἰδιάζοντος αὐτῷ τρόπου. Δὲν ἦτο καὶ πολὺ φίλος τῶν ξηρῶν γραμματικῶν τύπων, περὶ οὓς μετὰ φορτικῆς σχολαστικότητος ἀσμενίζουσιν ἄλλοι διδάσκαλοι, δὲν ἤθελε τοὺς μαθητὰς δούλους τοῦ βιβλίου, οὐδὲ παθητικὸν ὄργανον τῶν γνώμῶν τῶν ἄλλων, ἀλλ' ἐπεδίωκε τὴν παρ' αὐτοῖς ἀσκησιν τοῦ κρίνειν ἀνεξαρτήτως, διερωτῶν καὶ βασανίζων τὰς γνώμας αὐτῶν, εἶτα δὲ λέγων καὶ τὴν ἰδίαν οὐχὶ ὅμως μετ' αὐθεντίας, ἵνα μὴ φανῇ περιφρονῶν οὐδ' ἀποθαρρύνων. Τοιοῦτος διδάσκαλος πόσον θὰ καθίστατο βεβαίως κοινω-
 400 φε/λέστερος γενικώτερον, ἂν πειθόμενος τῇ προτάσει τοῦ φίλου αὐτοῦ Παύλου Καλλιγᾶ, ὅπως δεχθῆ θέσιν καθηγητοῦ ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ, ἐγκαθίστατο ἀπὸ ἐτῶν ἐν Ἀθήναις, ἐκποδῶν θέμενος τὰς οἰκογενειακὰς αὐτοῦ ὑποθέσεις, αἵτινες ἀπῆτουν τὴν ἐν Κεφαλληνίᾳ διαμονὴν του. Σοφὸς τις Γερμανὸς τὸ 1858 ἐπισκεφθεὶς τὴν Κεφαλληνίαν καὶ γνωρίσας τὸν Μενάγιαν, ἔγραψε τὰ ἑξῆς περὶ αὐτοῦ ἐπ' ἀφορμῇ τῶν παραδόσεών του περὶ Ἑγελιανῆς φιλοσοφίας. «Ὡ πόσῃν ἀγαλλίασιν, λέγει θὰ ἠσθάνετο ἐν τῷ τάφῳ ὁ μέγας τῆς Γερμανίας φιλόσοφος, ἐὰν ἐπυνθάνετο ὅτι πορρωτάτω τῆς πατρίδος του ἐν τῷ μικροσκοπικῷ Ἀργοστολίῳ, μαθητῆς αὐτοῦ ζηλωτῆς ὑπάρχων τῶν διδαγμάτων του, διαδίδωσιν αὐτὰ καὶ διὰ τοῦ γάλακτος τῆς λογικῆς καὶ ψυχολογίας, θηλάζει τὴν Κεφαλληνίον νεολαίαν»¹. Χαρακτηρισμὸν τοῦ ἠθους τοῦ ἀνδρός ἐπακριβῆ ἐν τῇ συντομίᾳ αὐτοῦ, ἔγραψεν ὁ Θ. Καρούσος. «Ἐκ τοιούτου, λέγει, φερέματος παιδείας καὶ ἀρετῆς, θεωρίας καὶ πράξεως, ὁμολογουμένως συνέκειτο καὶ ὁ βίος τοῦ ἀειμνήστου συμπολίτου, ἐφ' ὅσον τὸ πρᾶον καὶ ἡπιον τοῦ ἠθους, τὸ καλοκάγαθον τῆς προαιρέσεως καὶ τὸ φιλοικτῆρμον, τὸ εἰλικρινές καὶ ἀγνὸν τῶν αἰσθημάτων, τὸ ἀφελές καὶ ἀνεπιτήδευτον τῶν τρόπων, τὸ ἐπίχαρι καὶ εὐπροσῆγορον τῆς συμπεριφορᾶς, δὲν ἦσαν τὰ μόνα τοῦ ἀνδρός πλεονεκτήματα, ἀλλ' ὅ,τι περιεκόσμει αὐτὸν ἦτο ἡ Δώριος ἠθικότης του, ἡ ζωηρὰ συναίσθησις τοῦ καθήκοντος, ἥτις προσηκόντως δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς τὸ ἐκμαγεῖον ἢ ἡ ἐνσάρκωσις τῆς βαθυσόφου διδασκαλίας τῶν ἐν Γερμανίᾳ κορυφαίων ἠθικολόγων»². Ὁ Μενά-

1. Ein Besuch auf Korfu und Cefalonien von A. M o u s s o n. 1858.

2. Θ. Καρούσου, Νεκρολογία Ἰ. Μενάγια. Ἐν Κεφαλληνίᾳ. Τύποις Ποσειδῶνος 1890.

γιας ἐπελήφθη τῆς ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ μεταφράσεως Γενικῆς ἱστορίας καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ συντακτικοῦ τοῦ Κρυγέρου, τούτων ὅμως δὲν ἐδημοσίευσεν ἢ τινα φυλλάδια. Μεταβὰς εἰς Βάδεν πρὸς θεραπείαν, ἀπέθανεν ἐκεῖ τὸ 1870 κατὰ Σεπτέμβριον ἐκ φυμάτων τοῦ στομάχου. Οἱ Μενάγια, ὧν πολλοὶ ὑπηρέτησαν εἰς τὴν Stradea, κατήγοντο ἐκ Πελοποννήσου καὶ ἦσαν ἄλβανοί.

Μαρτυρία ἀριθ. 8

Alb. Mousson, *Ein Besuch auf Korfu und Cefalonien im September 1858. Vortrag gehalten den 10. Februar 1859* von Alb. Mousson Nebst speciellen Zusätzen. Zürich, 1859 S. 39 - 40

Wir hatten auf unserm Schiffe mit einem Griechen Bekanntschaft gemacht, der seit Jahren an dem von 300 Schülern besuchten Gymnasium von Patras als Professor angestellt ist. Er empfahl mir, unter der blossen Nennung seines Namens bei seinem Kollegen M. in Argostoli anzuklophen, der, als des Deutschen kundig, uns gewiss mit gutem Rathe beistehen würde. In der That empfing uns dieser auf die zuvorkommendste Weise und schien wirklich erfreut, nachdem er seit seinen Studien in Berlin und München, nun 15 Jahre, keinen Deutschen gesehen, die alten Erinnerungen und die etwas vergessene Sprache wieder auffrischen zu können. Mit Stolz zeigte er mir seine Bibliothek, die grösstentheils mit deutschen Schriftstellern, namentlich mit zahlreichen philosophischen Werken besetzt war. Hegel war noch immer sein Leben und seine Freude, und seine Rede floss leichter und frischer, als er sich in hegelianische Erörterungen, denen ich staunend horchte, erging. Auf meine Bemerkung, dass, wie ich glaube, die deutsche Wissenschaft bereits über Hegels Standpunkt weggeschritten sei, erklärte er mit Ueberzeugung, wer den festen Fels verlasse, springe notwendig in die leere Luft und appelierte dabei an seine Lebenserfahrung. Wie müsste sich der grosse Philosoph in seinem Grabe freuen, wenn er erführe, dass dort in dem fernen kleinen Argostoli ein eifriger Jünger seine Lehren // verbreite und mit der Milch seiner Logik und Psychologie die cefalonische Jugend tränke.

Μαρτυρία ἀριθ. 8, μετάφραση

Alb. Mousson, *Μιά επίσκεψη στὴν Κέρκυρα καὶ στὴν Κεφαλονιά τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1858. Διάλεξη ποὺ ἐγινε στὶς 10 Φεβρουαρίου 1859 ἀπὸ τὸν Alb. Mousson, Μαζὶ μὲ εἰδικὲς προσθήκες. Ζυρίχη, 1859 σ. 39 - 40*

Στὸ πλοῖο μας γνώριστήκαμε μὲ ἓναν Ἕλληνα ποὺ εἶναι διορισμένος ἀπὸ χρόνια ὡς καθηγητὴς στὸ Γυμνάσιο τῆς Πάτρας, στὸ ὁποῖο σπουδάζουν 300 μαθητές. Μοῦ συνέστησε νὰ χτυπήσω στὸ Ἀργοστόλι τὴν πόρτα τοῦ συναδέλφου του Μ(ενάγια) καὶ νὰ ἀναφέρω ἀπλῶς τὸ ὄνομά του. Ἐκεῖνος ποὺ γνωρίζει γερμανικὰ θὰ μπορούσε ἐπομένως νὰ μᾶς συμπαρασταθεῖ μὲ τὴν καλὴ του συμβουλή. Πραγματικὰ ἐκεῖνος μᾶς δέχτηκε μὲ τὸν πιὸ εὐγενικὸ τρόπο καὶ φαινόταν πραγματικὰ χαρούμενος, ἀφοῦ ἀπὸ τότε ποὺ σπούδασε στὸ Βερολίνο καὶ στὸ Μόναχο, δηλαδὴ 15 χρόνια, δὲν εἶχε ἰδεῖ κανένα Γερμανό, καὶ τώρα μπορούσε νὰ ξαναζωντανέψει τὶς παλιὰς ἀναμνήσεις καὶ τὴν κάπως λησμονημένη γλῶσσα. Μὲ ὑπερηφάνεια μοῦ ἔδειξε τὴ βιβλιοθήκη του ποὺ κατὰ τὸ μεγαλύτερο μέρος περιλάμβανε γερμανοὺς συγγραφεῖς, δηλαδὴ πολυ-ἀριθμὰ φιλοσοφικὰ ἔργα. Ὁ Hegel ἦταν πάντα ἡ ζωὴ του καὶ ἡ χαρὰ του, καὶ ὁ λόγος του ἦταν πιὸ εὐκόλος καὶ ζωντανός, ὅταν ἄρχισε νὰ ἀσχολεῖται μὲ ἐγελιανὲς συζητήσεις, τὶς ὁποῖες ἐγὼ παρακολουθοῦσα ἐκπληκτός. Στὴν παρατήρησή μου ὅτι, ὅπως πιστεύω, ἡ γερμανικὴ ἐπιστήμη προχώρησε ἤδη ἔτερα ἀπὸ τὴν ἀποψη τοῦ Hegel, μοῦ ἐξήγησε μὲ πεποίθηση ὅτι, ὅποιος ἐγκαταλείπει τὸν σταθερὸ βράχο, πηδάει ἀναγκαστικὰ στὸ κενό, καὶ ἐπικαλέσθηκε γι' αὐτὸ τὴ μαρτυρία του ἀπὸ τὴ ζωὴ. Πῶς θὰ χαιρόταν ὁ μέγας φιλόσοφος στὸν τάφο του, ἂν πληροφοροῦνταν ὅτι ἐκεῖ στὸ μακρινὸ μικρὸ Ἀργοστόλι ἓνας δραστήριος νέος διαδίδει τὴ διδασκαλία του καὶ γαλουχεῖ τὴν κεφαλονίτικη νεολαία μὲ τὴ Λογικὴ καὶ τὴν Ψυχολογία του.

Μαρτυρία ἀριθ. 9

Γ. Κ. Γρατσιᾶτος, Ἐγελιανοὶ ἐν Ἑλλάδι, στὸ: Ἀρχεῖον Φιλοσοφίας καὶ Θεωρίας τῶν Ἐπιστημῶν. Ἀθήναι, 3(1931 - 1932) σ. 225 - 241 ἐδῶ σ. 229 - 230.

229 ... Ὁ Ροῦδης¹ ἀποφαίνεται ὅτι τοῦ Φίχτε, τοῦ Ἐγέλου καὶ τοῦ Καντίου μόνον τὰ ὀνόματα εἶναι παρ' ἡμῖν πασίγνωστα, ἄγνωστα δὲ καὶ ἀνερεύνητα τὰ βιβλία. Ἡ ἀπόφανσις αὕτη ἀληθεύουσα τότε περὶ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος, δὲν ἠλήθευε περὶ τῆς Ἐπτανήσου καὶ μάλιστα περὶ τῆς Κεφαλληνίας ὡς πρὸς τὸν Ἐγελον τοῦλάχιστον. Ἐκεῖ κατὰ περίεργον τρόπον εὐρίσκομεν ἐπιμελέστερον καὶ συστηματικώτερον μελετώμενον τὸν Γερμανὸν φιλόσοφον, οὗ πρῶτος ἔνθεος μυσταγωγὸς ἐπεφάνη ἀνὴρ ἄλλως φυγοθόρυβος καὶ ἀνεπίδεικτος, ὁ Ἰωάννης Μενάγιας. Μετὰ τὰς ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ Κερκύρας καὶ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Πύσης νομικὰς

1. Ἡ σύγχρονος ἐν Ἑλλάδι κριτικὴ.

του σπουδᾶς ὀρεγόμενος βαθυτέρας φιλοσοφικῆς μορφώσεως, ἀπῆλθεν εἰς Γερμανίαν ἐπίτηδες, ἵνα σπουδάσῃ περὶ τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Ἐγέλου, ὅστις μόλις πρὸ δύο ἐτῶν εἶχεν ἀποθάνει, ἀλλ' αἱ θεωρίαι αὐτοῦ ἐπεπόλαζον ἔτι καὶ ἦσαν ἐν μεγάλῃ ἀκμῇ. Μετὰ τετραετεῖς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Βερολίνου σπουδᾶς, ὑποβαλὼν ἐναίσιμον διατριβὴν περὶ Καρτεσιανῆς φιλοσοφίας ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς Φιλοσοφίας καὶ καθηγητὴς τῶν καλῶν τεχνῶν. Ὑποστρέψας εἰς Ἀργοστόλιον, ἐδίδασκε συνάγων περὶ ἑαυτὸν λογίους καὶ ἐπιστήμονας, τὸ ἐγελιανὸν φιλοσόφημα κατὰ διαφόρους περιόδους. Διετέλεσε δὲ ἐπὶ 20ετίαν καὶ καθηγητὴς τοῦ ἐν Ἀργοστολίῳ Λυκείου, μετατραπέντος εἶτα μετὰ τὴν ἔνωσιν τῆς Ἑπτανήσου εἰς Γυμνάσιον (1850 - 1870), ἔνθα, ἐὰν πιστεύσωμεν, εἰς τὴν παράδοσιν, ἐστενοχωρεῖτο πάρα πολύ, διότι ἦτο ἠναγκασμένος νὰ διδάσκῃ καθ' ὀρισμένον πρόγραμμα ἢ δυναμολογικὴν ἢ ἐρβαρτιανὴν ψυχολογίαν καὶ τυπικὴν Λογικὴν. Ἄλλ' οἱ ἀκροαταί, οἱ παρακολουθήσαντες τὴν ἐσωτερικὴν, ἃς τὴν ὀνομάσωμεν οὕτω, διδασκαλίαν αὐτοῦ, τ.ἔ. τὴν ἀνάπτυξιν τῶν φιλοσοφικῶν θεωρημάτων τοῦ Ἐγέλου, διηγοῦνται μετὰ πόσης ἐμβριθείας ἅμα καὶ σαφηνείας διελάμβανε περὶ αὐτῶν διδάσκων εὐμεθόδως καὶ μετὰ πειθοῦς κατέλειπε ὄξυ τὸ πρὸς τὴν φιλοσοφικὴν μάθησιν κέντρον εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀκροωμένων. Ἄλλ' εἶχεν ὁ ἀνὴρ φυσικὴν τινα ραστώνην ἰδίᾳ περὶ τὸ γράφειν, ὥστε ἄκων ἐγένετό τις ἀμβολιεργός· πολλάκις ἐπελεμβάνετο τῆς συγγραφῆς ἔργου τινός, ἀλλ' εἶτα παρητεῖτο ταύτης ἢ διέκοπτε διὰ τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὸν λόγον. Ἀλλὰ καὶ τι ἄλλο ἐκώλυεν αὐτὸν νὰ γράψῃ τι ἀναφερόμενον εἰς τὴν ἐγελιανὴν φιλοσοφίαν, ὃ τότε ἐπικρατῶν ἄκρατος θρησκευτικὸς φανατισμὸς καὶ ἡ ἀδιάλλακτος ἀφοσίωσις εἰς τὸ γράμμα καὶ τὴν παράδοσιν. Οὗτος δ' εἶναι καὶ ὁ λόγος, δι' ὃν παρακληθεὶς ὑπὸ τοῦ φίλου καὶ πρότερον ἐν Γερμανίᾳ συμφοιτητοῦ του, τότε δὲ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Παύλου Καλλιγᾶ, ὅπως καταλάβῃ ἐν αὐτῷ τὴν ἔδραν τῆς συστηματικῆς φιλοσοφίας, ἤρνηθη διαρρήδην. Ὁ Γερμανὸς A. Mousson ἐπισκεφθεὶς τὴν Κεφαλληνίαν τὸ 1858 ἐγνώρισεν ἄλλους τε καὶ τὸν Μενάγια, ἐκπληκτος δ' ἐμάνθανε τὰς τούτου περὶ ἐγελιανῆς φιλοσοφίας παραδόσεις. «ὦ, πόσῃν ἀγαλλίασιν, γράφει, θὰ ἠσθάνετο ἐν τῷ τάφῳ ὁ μέγας Γερμανὸς φιλόσοφος, ἐὰν ἐμάνθανεν ὅτι πορρωτάτῳ τῆς πατρίδος του ἐν τῇ πολίχνῃ τοῦ Ἀργοστολίου μαθητὴς αὐτοῦ καὶ ζηλωτὴς τῶν διδαγμάτων του διαδίδει ταῦτα καὶ διὰ τοῦ γάλακτος τῆς λογικῆς καὶ τῆς ψυχολογίας θηλάζει τὴν Κεφαλληνιακὴν νεολαίαν»¹.

Ἄλλ' οἱ ἀκροαταί, οἱ παρακολουθήσαντες τὴν ἐσωτερικὴν, ἃς τὴν ὀνομάσωμεν οὕτω, διδασκαλίαν αὐτοῦ, τ.ἔ. τὴν ἀνάπτυξιν τῶν φιλοσοφικῶν θεωρημάτων τοῦ Ἐγέλου, διηγοῦνται μετὰ πόσης ἐμβριθείας ἅμα καὶ σαφηνείας διελάμβανε περὶ αὐτῶν διδάσκων εὐμεθόδως καὶ μετὰ πειθοῦς κατέλειπε ὄξυ τὸ πρὸς τὴν φιλοσοφικὴν μάθησιν κέντρον εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀκροωμένων. Ἄλλ' εἶχεν ὁ ἀνὴρ φυσικὴν τινα ραστώνην ἰδίᾳ περὶ τὸ γράφειν, ὥστε ἄκων ἐγένετό τις ἀμβολιεργός· πολλάκις ἐπελεμβάνετο τῆς συγγραφῆς ἔργου τινός, ἀλλ' εἶτα παρητεῖτο ταύτης ἢ διέκοπτε διὰ τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὸν λόγον. Ἀλλὰ καὶ τι ἄλλο ἐκώλυεν αὐτὸν νὰ γράψῃ τι ἀναφερόμενον εἰς τὴν ἐγελιανὴν φιλοσοφίαν, ὃ τότε ἐπικρατῶν ἄκρατος θρησκευτικὸς φανατισμὸς καὶ ἡ ἀδιάλλακτος ἀφοσίωσις εἰς τὸ γράμμα καὶ τὴν παράδοσιν. Οὗτος δ' εἶναι καὶ ὁ λόγος, δι' ὃν παρακληθεὶς ὑπὸ τοῦ φίλου καὶ πρότερον ἐν Γερμανίᾳ συμφοιτητοῦ του, τότε δὲ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Παύλου Καλλιγᾶ, ὅπως καταλάβῃ ἐν αὐτῷ τὴν ἔδραν τῆς συστηματικῆς φιλοσοφίας, ἤρνηθη διαρρήδην. Ὁ Γερμανὸς A. Mousson ἐπισκεφθεὶς τὴν Κεφαλληνίαν τὸ 1858 ἐγνώρισεν ἄλλους τε καὶ τὸν Μενάγια, ἐκπληκτος δ' ἐμάνθανε τὰς τούτου περὶ ἐγελιανῆς φιλοσοφίας παραδόσεις. «ὦ, πόσῃν ἀγαλλίασιν, γράφει, θὰ ἠσθάνετο ἐν τῷ τάφῳ ὁ μέγας Γερμανὸς φιλόσοφος, ἐὰν ἐμάνθανεν ὅτι πορρωτάτῳ τῆς πατρίδος του ἐν τῇ πολίχνῃ τοῦ Ἀργοστολίου μαθητὴς αὐτοῦ καὶ ζηλωτὴς τῶν διδαγμάτων του διαδίδει ταῦτα καὶ διὰ τοῦ γάλακτος τῆς λογικῆς καὶ τῆς ψυχολογίας θηλάζει τὴν Κεφαλληνιακὴν νεολαίαν»¹.

Ἄλλ' οἱ ἀκροαταί, οἱ παρακολουθήσαντες τὴν ἐσωτερικὴν, ἃς τὴν ὀνομάσωμεν οὕτω, διδασκαλίαν αὐτοῦ, τ.ἔ. τὴν ἀνάπτυξιν τῶν φιλοσοφικῶν θεωρημάτων τοῦ Ἐγέλου, διηγοῦνται μετὰ πόσης ἐμβριθείας ἅμα καὶ σαφηνείας διελάμβανε περὶ αὐτῶν διδάσκων εὐμεθόδως καὶ μετὰ πειθοῦς κατέλειπε ὄξυ τὸ πρὸς τὴν φιλοσοφικὴν μάθησιν κέντρον εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀκροωμένων. Ἄλλ' εἶχεν ὁ ἀνὴρ φυσικὴν τινα ραστώνην ἰδίᾳ περὶ τὸ γράφειν, ὥστε ἄκων ἐγένετό τις ἀμβολιεργός· πολλάκις ἐπελεμβάνετο τῆς συγγραφῆς ἔργου τινός, ἀλλ' εἶτα παρητεῖτο ταύτης ἢ διέκοπτε διὰ τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὸν λόγον. Ἀλλὰ καὶ τι ἄλλο ἐκώλυεν αὐτὸν νὰ γράψῃ τι ἀναφερόμενον εἰς τὴν ἐγελιανὴν φιλοσοφίαν, ὃ τότε ἐπικρατῶν ἄκρατος θρησκευτικὸς φανατισμὸς καὶ ἡ ἀδιάλλακτος ἀφοσίωσις εἰς τὸ γράμμα καὶ τὴν παράδοσιν. Οὗτος δ' εἶναι καὶ ὁ λόγος, δι' ὃν παρακληθεὶς ὑπὸ τοῦ φίλου καὶ πρότερον ἐν Γερμανίᾳ συμφοιτητοῦ του, τότε δὲ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Παύλου Καλλιγᾶ, ὅπως καταλάβῃ ἐν αὐτῷ τὴν ἔδραν τῆς συστηματικῆς φιλοσοφίας, ἤρνηθη διαρρήδην. Ὁ Γερμανὸς A. Mousson ἐπισκεφθεὶς τὴν Κεφαλληνίαν τὸ 1858 ἐγνώρισεν ἄλλους τε καὶ τὸν Μενάγια, ἐκπληκτος δ' ἐμάνθανε τὰς τούτου περὶ ἐγελιανῆς φιλοσοφίας παραδόσεις. «ὦ, πόσῃν ἀγαλλίασιν, γράφει, θὰ ἠσθάνετο ἐν τῷ τάφῳ ὁ μέγας Γερμανὸς φιλόσοφος, ἐὰν ἐμάνθανεν ὅτι πορρωτάτῳ τῆς πατρίδος του ἐν τῇ πολίχνῃ τοῦ Ἀργοστολίου μαθητὴς αὐτοῦ καὶ ζηλωτὴς τῶν διδαγμάτων του διαδίδει ταῦτα καὶ διὰ τοῦ γάλακτος τῆς λογικῆς καὶ τῆς ψυχολογίας θηλάζει τὴν Κεφαλληνιακὴν νεολαίαν»¹.

1. Ein Besuch auf Korfu und Cefalonien, 1858. Πρβλ. Ἡλ. Τσιτσέλη, Κεφαλλην. Σύμμικτα σελ. 400.

γῆν. Ἀρχαιότατοι τρόφιμοι αὐτοῦ ἦσαν ἄλλοι τε καὶ ὁ πολὺς Θ. Καροῦσος (1808 - 1876).

Μαρτυρία ἀριθ. 10

Κ. Ἰ. Λογοθέτης, *Ἡ φιλοσοφία τοῦ Ἐγέλου καὶ ἡ ἐπίδρασις αὐτῆς ἐπὶ τὴν νεωτέραν καὶ σύγχρονον διανόησιν*. Τόμος Β'. Ἐν Ἀθήναις, 1939 σ. 759 - 760.

759 ... 6. Εἰδικώτερον καὶ ἐντονώτερον ἐνέκυψεν εἰς τὴν ἐγελικὴν φιλοσοφίαν καὶ πρόθυμος ταύτης ἐγένετο θιασώτης ὁ ὡσαύτως ἐκ Κεφαλληνίας καταγόμενος Ἰω. Μενάγιας¹. Οὗτος φοιτήσας κατὰ πρῶτον ἐν τῇ Ἀκαδημείᾳ Κερκύρας μετέβη χάριν εὐρυτέρων σπουδῶν εἰς Πίζαν, ἐνθα ἔτυχε τὸ 1833 διπλώματος τῆς νομικῆς. Ἀλλὰ φύσει ὦν ἤρεμος καὶ εἰς φιλοσοφικὰς μελέτας εὐπρόθυμος ἀπέστη τῶν νομικῶν ἀσχολήσεων καὶ μετέβη πρὸς θεραπείαν τῆς φιλομαθείας εἰς Γερμανίαν, ἐνθα τότε ἐπεπόλαζε καὶ ἐκράτει ζωηρὰ ἢ περὶ τὴν ἰδεολογίαν τοῦ Ἐγέλου κίνησις. Ἐν Λιψία ἐσπούδασε τέσσαρα ἔτη καὶ ὑποβαλὼν ἐναίσιμον περὶ Καρτεσιακῆς φιλοσοφίας διατριβὴν ἀνηγορεύθη τῷ 1838 διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας καὶ καθηγητῆς τῶν καλῶν τεχνῶν. Ἐπανελθὼν εἰς Κεφαλληνίαν ἐδίδαξε τοὺς συμπολίτας τὴν νεωτέραν καὶ δὴ τὴν ἐγελικὴν φιλοσοφίαν ἀποτελῶν οἶονεὶ φωτεινὴν ἐστίαν, περὶ ἣν συνήγοντο οἱ / φιλομαθέστεροι καὶ λογιώ-
760 τεροι ἄνδρες. Διωρίσθη δὲ τῷ 1850 καθηγητῆς καὶ ὕστερον διευθυντῆς ἐν τῷ Λυκείῳ Ἀργοστολίου, ἐνθα ἐδίδαξεν ἐπὶ 16 ἔτη· ἐτελεύτησε τῷ 1870 εἰς Βάδεν, ὅπου μετέβη πρὸς ἰασιν. Ἡ διδασκαλία αὐτοῦ καίπερ μὴ ἀρκουμένη εἰς τοὺς ξηροὺς τύπους ἐκινεῖτο πάντως ἐν τῷ στενῷ τῶν γυμνασιακῶν παραδόσεων κύκλῳ, ὅστις παρεκώλυε τὴν εὐρυτέραν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν εἰς ἰδίας μελέτας ἀφοσίωσιν. Ἄτολμος δὲ ὦν καὶ ἀνεπίδεικτος οὔτε τι ἔγραψεν οὔτε τὴν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ προτεινομένη ἔδραν ἀπεδέξατο· οἱ πολυάριθμοι ὁμῶς μαθηταὶ διετήρησαν ἀνεξίτηλον τὴν ἀνάμνησιν τῆς τε ἐμβριθοῦς καὶ γονίμου διδασκαλίας καὶ τοῦ σεμνοῦ καὶ εὐγενοῦς ἤθους τοῦ ἀνδρός². Λόγιος Γερμανὸς ἐπισκεφθεὶς τῷ 1858 τὴν Κεφαλληνίαν ἐγνώρισε τὸν Μενάγιαν καὶ μαθὼν ἐκπληκτος τὴν εἰς τὴν ἐγελικὴν φιλοσοφίαν ἀφοσίωσιν καὶ ἐνθερμον διδασκαλίαν αὐτοῦ ἔγραψε τὰ

1. Ἐπιθι Ἡλ. Τσιτσέλη, «κεφαλληνιακὰ σύμμεικτα», σελ. 396 ἐξ. Γ. Γρατσιαίου, «Ἐγελιανοὶ ἐν Ἑλλάδι», σελ. 5 ἐξ.

2. Ἐκ τῶν μαθητῶν τοῦ Μενάγια ἦσαν ὁ Θ. Καροῦσος, ὁ Ἡλ. Τσιτσέλης, ὁ Δημ. Μηλιαρέσης, ὁ Παῦλος Γρατσιαῖος, ὁ Παν. Βεργωτῆς, ὁ Παν. Πανᾶς, ὁ Φερδ. Ὀδδης καὶ ἄλλοι.

ἐξῆς: «Ὡ πόσῃν ἀγαλλίασιν θὰ ἡσθάνετο ἐν τῷ τάφῳ του ὁ μέγας τῆς Γερμανίας φιλόσοφος, ἐάν ἐμάνθανεν ὅτι πορρωτάτω τῆς πατρίδος ἐν τῇ πολίχνῃ του Ἄργοστολίου μαθητῆς καὶ ζῆλωτῆς τῶν διδαγμάτων αὐτοῦ διαδίδει ταῦτα καὶ διὰ τοῦ γάλακτος τῆς λογικῆς καὶ τῆς ψυχολογίας θηλάζει τὴν κεφαλληνιακὴν νεολαίαν»¹. Οὕτω διὰ τοῦ Μενάγια ἡ ἐγγελικὴ φιλοσοφία ἐρριζοβόλησεν ἐν Κεφαλληνίᾳ, διεδόθη εὐρέως ἀνά τὴν Ἐπτάνησον καὶ ἐγνώσθη ἐν Ἑλλάδι.

7. Σημειώσεως ἀξίον εἶναι ὅτι ὁ εἰρημένος ἀνὴρ ἔχει ροπὴν ἐπὶ τὴν διανόησιν τοῦ ὕμνογράφου τῆς ἐλευθερίας, τοῦ ποιητοῦ Διον. Σολωμοῦ (1798 - 1858), ὅστις παρ' ἐκείνου φαίνεται μαθὼν πῶς τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Ἐγγέλου² καὶ ἐφαρμόσας τὴν θεωρίαν αὐτοῦ εἰς τὴν ἐκδοχὴν τῆς τέχνης καὶ τῆς ποιήσεως.

Μαρτυρία ἀριθ. 11

Ἰέρων, Ἰωάννης Μενάγιας, στό: Ζιζάνιον. Ἡ ἐφημερὶς τῶν ἀπανταχοῦ Κεφαλλήνων. Κεφαλληνία 21 Δεκεμβρίου 1913 σ. 1.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΕΝΑΓΙΑΣ

Ἐγρᾶφη προηγουμένως κάτι περὶ ποιητοῦ λησμονημένου. Δὲν ἤξεύρω ἐὰν ἐπακριβῶς ἀνταποκρίνεται ἡ λέξις πρὸς τὴν ἀρμόζουσαν ἐννοίαν, καθόσον ὁ κ. Ἀβλιχος δὲν ἐλησμονήθη, ἀλλὰ μᾶλλον δὲν κατέστη γνωστός, διότι ἐκ τῶν καλῶν ποιημάτων, τὰ ὅποια πρὸς φίλους ἀνέγνωσε, δὲν ἐδημοσίευσεν εἰμὴ ὀλίγιστα. Ὅπως συμβαίνει ἐπὶ ὅλων σχεδὸν τῶν πραγμάτων, οὕτω καὶ διὰ τοὺς ποιητὰς ἢ τοὺς λογίους πρέπει νὰ γίνονται κάποια κίνησις, ἀλλέως παρέρχονται ἀπαρατήρητοι. Εἰς τὴν ἀφάνειαν συντελοῦν ὄχι μόνον ἡ μετριοφροσύνη ἐν ὑπερβολῇ ὅσον φυσικὴ τις δειλία καὶ ἔλλειψις πεποιθήσεως.

Ἐξ ἐκείνων οἵτινες παρῆλθον ἀθορύβως εἶναι καὶ ὁ Ἰωάννης Μενάγιας, πολυμαθέστατος ἀνὴρ, ἔχων ὅλα τα προσόντα τῆς Παιδείας ἵνα διαπρέψη, ἀλλὰ δι' ἔλλειψιν αὐτοπεποιθήσεως καὶ τόλμης δὲν κατέλαβε τὴν ἀρμόζουσαν αὐτῷ θέσιν οὔτε ἐν τῇ Κοινωνίᾳ οὔτε ἐν τῇ Πολιτείᾳ. Οἱ Μενάγια εἶναι καταγωγῆς ἰσπανικῆς, ἐκ τῶν ἐλθόντων μετὰ τῆς περιβοήτου Καταλανικῆς Ἐται-

1. Ein Besuch auf Korfu und Cefalonien von A. Mousson, 1858.

2. Εἰς τὸ αὐτὸ συνεβάλετο καὶ ὁ Πολυλάς, ὅστις ἐπανελθὼν ἐκ Γερμανίας κατέστησεν εἰς τὸν Σολωμὸν γνωστὴν τὴν ἐκεῖ κρατούσαν ποιήσιν καὶ φιλοσοφίαν μεταφράζων αὐτῷ μέρῃ ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Schiller καὶ τοῦ Ἐγγέλου. Ἴδὲ πρόλογον τῶν Ἀπάντων τοῦ Σολωμοῦ (ἐκδ. Κ. Παλαμᾶ, 1921, σ. κε').

ρείας, ἐγκατεστάθησαν δ' ἐν Πελοποννήσῳ, ὅποτε βραδύτερον ὁ Νικόλαος ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς Ἑνετικῆς Κυβερνήσεως ἔφθασε τῷ 1500 εἰς Κεφαλληνίαν, ἔλαβε μέρος εἰς τὸν πρὸς ἐκδίωξιν τῶν Τούρκων ἀγῶνα καὶ παρέμεινε λαβῶν γαίας τινὰς παρὰ τὸ Κάστρον εἰς ἀμοιβὴν τῶν ἐκδουλεύσεών του.

Ἄλλ' ὁ Ἰωάννης, καίπερ ἔχων τὴν καταγωγὴν ἐξ ἀρειμανίων ἀνδρῶν, δὲν ἐκληρονόμησεν οὔτε τὸ θάρρος, οὔτε τὴν τόλμην, οὐδὲ τὴν πρὸς κινδύνους ροπὴν τῶν προγόνων. Ἐκ φύσεως πλασθεὶς φιλήσυχος καὶ πρᾶος ἐπεδόθη πρωτῶς εἰς τὴν σπουδὴν τῶν γραμμάτων, καταρτισθεὶς δ' ἀκολούθως εἰς τὴν Νομικὴν Ἐπιστήμην, μετέβη κατόπιν εἰς Γερμανίαν ἵν' ἀσχοληθῆ πρὸς φιλοσοφικὰς μελέτας. Ἀκροατὴς γενόμενος ἐπὶ τετραετίαν τοιαύτης διδασκαλίας καὶ ἐμποτισθεὶς ἰδίως ἐκ τῶν διδαγμάτων τῆς Ἑγελιανῆς φιλοσοφίας, ἀνεκηρύχθη τῷ 1838 διδάκτωρ τοῦ ἐν Λειψία Πανεπιστημίου.

Ὁ Ἰωάννης ἐπιστρέψας ἔμπλεως γνώσεων εἰς Κεφαλληνίαν, ἐπεδόθη κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν πολιτικὴν ἐκλεγείας ἐπαρχιακὸς σύμβουλος καὶ ἀναλαβῶν τὰ καθήκοντα τοῦ ἀγορανόμου. Εἰς αὐτὸν ὀφείλεται τὸ πρῶτον ὀνοματολόγιον τῶν ὁδῶν τῆς πόλεως καὶ οἱ παλαιότεροι θὰ ἐνθυμοῦνται τὰς ὁδὸς Ἐμπόρων, Μουσῶν, Δικαστηρίων, Ἐλικῶνος, Παρνασσοῦ καὶ λοιπὰ ὠραῖα, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ τελευταίως τεθέντα εἰς ἐφαρμογὴν ἵνα διακριθῶσιν αἱ ἐγχώριοι μεγαλειότητες.

Ἄλλ' ὁ Μενάγιας ὡς ἐκ τοῦ χαρακτῆρος του, μὴ δυνάμενος νὰ εὐδοκίμησῃ ἐν τῇ πολιτικῇ, ἀπαιτούσῃ θάρρος καὶ ἀποφασιστικότητα ταχέως παρητήθη ταύτης καὶ περιορίσθη εἰς τὴν μελέτην καὶ τὴν διδασκαλίαν, διορισθεὶς τῷ 1850 καθηγητὴς ἐν Ἀργοστολίῳ, τῷ δὲ 1856 καὶ διευθυντὴς τοῦ Λυκείου.

Εἰς τὴν θέσιν ταύτην διετέλεσεν ἐπὶ δεκαετίαν, ἀλλὰ δὲν ἐφάνη ὅσον ἔπρεπε χρήσιμος ἕνεκα φυσικῆς τινος νωθρότητος καὶ ἀβουλίας περὶ τὸ ἀποφασίζεῖν καὶ ἐνεργεῖν. Διὰ νὰ ἐννοήσῃ τις πόσον ἡ ἀτολμία καὶ ἡ ἔλλειψις πεποιθήσεως ἐκυριάρχουν αὐτοῦ, ἀρκεῖ νὰ μάθῃ ὑπὸ ποίων δισταγμῶν κατεῖχετο καὶ ἐν τῇ διδασκαλίᾳ.

Πρὸς τοὺς μαθητὰς του ὑπαγορεύων συνίστα νὰ γράφωσιν ἐν ἀραισιτάταις γραμμαῖς καὶ τοῦτο διότι ὡσάκις ἐδίδετο ἀφορμὴ νὰ ἀναγνωσθῆ τὸ γεγραμμένον, πάντοτε πολλὰς ἐπέφερε διορθώσεις καὶ αὗται δὲν εἶχον τέλος.

Ὁ δισταγμὸς καὶ ἡ ἀμφιβολία συνετέλεσαν ἵνα οὐδὲν ἔργον δημοσιεύσῃ οὐδὲ καταλίπη μετὰ θάνατον ἐπισυμβάντα τῷ 1870, ἂν καὶ ἐπειράθη καὶ ἴδια νὰ συγγράψῃ καὶ ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ νὰ μεταφράσῃ. Ἐκ τούτων συνάγεται ὅτι διὰ τὴν ἐπιτυχίαν δὲν εἶναι ἀρκετὸν ἐφόδιον μόνον αἱ γνώσεις ἢ καὶ ἡ φαντασία, ἀλλ' εἶναι ἀνάγκη καὶ ψυχικῆς εὐτολμίας, ἀνευ τῆς ὁποίας παρέρχεται τις ἀπαρατήρητος ἢ καὶ λησμονημένος. Συμμαθηταὶ τοῦ Ἰωάννου ἐγκαταστάθεντες ἐν Ἀθήναις διέπρεψαν ὡς καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου, ἀνελθόντες εἰς τὰ ὑπατα τῆς Πολιτείας ἀξιώματα, ἐνῶ ὁ Μενάγιας παρῆλθεν χωρὶς ν'

ἀφήση οὐδὲν ἴχνος, εἰμὴ ἀγαθοῦ ἀνδρὸς τὴν ἐντύπωσιν, ἥτις θὰ ἐκλείπη μετ' ἐκείνων οἵτινες διετέλεσαν μαθηταὶ του.

ΙΕΡΩΝ

Σ.Σ. Τὰς ἀνωτέρω ὀλίγας ἀλλ' ἀδράς γραμμάς δι' ὧν σκιαγραφεῖται ἐνδιαφέρουσα τὰ μάλιστα φυσιογνωμία τῆς Ἱστορίας τῆς Νήσου μας, ἡ τοῦ Ι. Μενάγια, ἐχάραξεν κατὰ παράκλησιν ἡμῶν λόγιος συμπολίτης μας ἐκ τῶν χρηματισάντων μαθητῶν τοῦ ἀνδρός.

Μετὰ χαρᾶς δὲ σήμερον δημοσιεύομεν τὴν ἄνω σύντομον σκιαγραφίαν αὐτοῦ, ἀπαρχὴν οὕτω ποιούμενοι γενικωτέρας ἱστορικῆς μερίμνης, ἥτις θὰ ἀποτελέσῃ κόσμημα τῶν στηλῶν τοῦ φύλλου μας.

Πηγὴ: Ἀρχεῖο Σπύρου Μενάγια (Ἀθήνα).